

RESSENYES

Martí Serra Riera, *La Segona República a Formentera, 1931-1936*. Eivissa: Editorial Mediterrània Eivissa, 2018, 136 pp.

Sovint s'ha afirmat que Menorca era l'illa del món amb més estudis històrics i antropològics per quilòmetre quadrat. Però ja fa un cert temps que li ha sortit una dura competència: l'illa de Formentera.

És precisament aquest àmbit geogràfic, ben determinat per la insularitat, l'elegit pel jove historiador Martí Serra Riera (Son Sardina, Palma, 1994) per elaborar un detallat i documentat estudi sobre un dels períodes més apassionants de la història contemporània: la Segona República (1931-1936). Martí Serra s'ha format a la Universitat de les Illes Balears i està ampliant estudis a la Universitat del País Basc. A més, fa part del Grup d'Estudis de la Cultura, la Societat i la Política al Món Contemporani, que dirigeix el professor Sebastià Serra Busquets, i ha presentat comunicacions relatives a l'evolució històrica de l'ecologisme a les Illes Balears.

Conscient que un bon llibre d'història no tan sols ha d'estar fonamentat en fonts adients i en la recerca d'una certa objectivitat, sinó que també ha de motivar el lector, Serra Riera capgira els esquemes habituals i comença amb el que ben segur apassionarà els lectors: la història política. Després passa a l'evolució social i al desenvolupament de l'economia, sens dubte a la recerca d'una història total, que és més factible quan analitzam espais i poblacions limitats, com és el cas de Formentera. En darrer lloc, inclou un interessant apartat dedicat a la sempre complexa relació entre els diversos territoris insulars i a la vinculació de Formentera a les regions continentals més properes. Pel que fa a les il·lustracions, incorpora algunes fotografies especialment significatives, una de les quals, la casa consistorial de Sant Francesc Xavier, ocupa la portada. El llibre es tanca amb unes conclusions, un breu apèndix documental i una impressionant relació de la bibliografia i les fonts utilitzades. A

més, l'obra va precedida d'un pròleg redactat per la filòloga formenterera Esperança Marí Mayans.

Són molts els aspectes que criden l'atenció en aquesta documentada obra, ja que l'evolució històrica de Formentera és molt diferent, no sols a la de Mallorca i Menorca, sinó també a la de la propera Eivissa. En una illa amb escassos recursos, els formenterers són pagesos, pescadors, caçadors, llenyataires i treballadors temporals a les salines de Formentera, sens dubte la font de riquesa més important, però també una font de conflictes socials. En aquest context, l'ofici de mariner i l'emigració a l'exterior, dirigida quasi exclusivament a Cuba i a l'Uruguai, constitueix una bona sortida per als formenterers a la darrereria del segle XIX i el primer terç del segle XX, i serà un factor fonamental per aconseguir algunes millores materials i introduir noves ideologies de caràcter progressista, com el republicanisme, la maçoneria o l'anarquisme.

Resulta difícil menysprear les dificultats econòmiques de Formentera en els anys trenta. Martí Serra explica que, per aquest motiu, el 1935, dimiteixen el batle i cinc regidors i que, fins aquell mateix any, no es pagarà l'impost de circulació i, quan es faci, serà el municipi de les Balears que menys aporti per aquest concepte. De totes maneres, aquestes limitacions econòmiques es conjugaven amb una relativa igualtat social i amb l'absència de misèria. Així, el 1931-1932, no hi havia, oficialment, cap formenterer autoritzat a rebre caritat pública, si bé hi va haver conjuntures molt dolentes, com la de 1935, quan la població minvà uns 500 habitants en relació a 1934. Malgrat tot, Formentera, el 1936, es trobava en vies de modernització social i econòmica. El turisme era cada vegada més present a l'illa, amb un primer hotel inaugurat el 1933 i hi havia diversos projectes empresarials, així com algunes propostes

públiques de millores de les infraestructures, que fins aleshores eren molt precàries. Serra Riera destaca que, en aquest sentit, el punt de partida era lamentable, ja que el 1931 no hi havia cap veritable port. La situació dels camins també era deplorable. Els projectes d'infraestructures més importants eren els del port i els de la urbanització de la Savina, però l'estiu de 1936 no hi havia hagut cap avanç material.

L'evolució política també va esser ben singular. En aquest llibre es detallen els resultats de totes les eleccions, secció per secció i districte per districte, amb alguns requadres molt oportuns. En aquest sentit, tot d'una es destaca la Mola, la zona més agrària, com el districte més conservador. Però, en conjunt, Formentera es distingeix per esser l'illa més progressista de tot l'arxipèlag balear. Així, per exemple, fou espectacular el resultat dels comicis a diputats a Corts de juny de 1931, amb un 82,1 per cent de vots a favor de la conjunció republicanosocialista. En conseqüència, l'agost de 1931, el mestre republicà Lluís Andreu Minguet va poder afirmar que Formentera havia estat el primer poble a llevar-se de sobre el caciquisme. A Formentera, hi tingueren implantació diversos partits republicans, però finalment l'hegemònic fou Esquerra Republicana Balear, que a la comissió gestora de maig de 1936 tenia el president i quatre gestors. Però, socialment, era molt important, com detalla Martí Serra, la CNT, amb personalitats com Josep Ferrer Tur, conegut com a «Andreuet», i centenars d'afiliats. Significativament, alguns membres de l'esmentada comissió gestora de maig de 1936 eren militants de la CNT. En canvi, l'autor aporta diversos indicis que la UGT era en realitat un sindicat groc vinculat als sectors catòlics reaccionaris.

Com a contrapunt, Formentera, que no patí el caciquisme de Matutes, va tenir una potent Falange que, sorprenentment, aconseguí ocupar la batllia de Formentera i diverses regidories el 1935.

D'altra banda, aquest llibre també revalorava el paper del formenterer Marià Serra Riera, regidor de Formentera i diputat de la Diputació Provincial de Balears, així com el del menorquí Francesc Carreras, el republicà d'esquerra que feia de pont entre les demandes dels illencs i l'Estat central, encara que, com en el cas de Formentera, no ho va fer amb suficient agilitat, i arribà el juliol de 1936 sense cap realització important.

Tot plegat, l'aportació de Martí Serra Riera constitueix una magnífica contribució a una història local que té en compte el context illenc, el de les terres de parla catalana i l'estatal. A més, aquesta història local, feta amb rigor i professionalitat, permet indagar correctament entre els fets locals i conjunturals i les grans estructures històriques, de vegades sacralitzades sense tenir prou densitat d'estudis empírics.

L'obra de Serra Martí és una baula important en el coneixement històric de Formentera. Afortunadament, la historiografia sobre la Pitiüsa menor ha tingut, en els dos darrers decennis, antecedents tan valuosos com la *Geografia i història de Formentera* (1999), de Josep Antoni Prats i Serra i Esperança Marí i Mayans; *Formentera: història i realitat* (2000), un volum obra de diversos autors coordinat per Miquel F. Oliver i Jaume Verdera; el tom *Formentera* (2006) de l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, obra d'una trentena d'especialistes, i el petit però dens volum de la col·lecció dels Quaderns d'Història Contemporània de Balears *Formentera a l'època contemporània (1782-2007)* (2009), redactat per l'historiador Santiago Colomar Ferrer, així com els diversos volums de les *Jornades d'Estudis Locals Joan Marí Cardona. Formentera*, que s'han anat publicant des de 2012.

Antoni Marimon Riutort
Universitat de les Illes Balears